

Ks. Florian Lempa

MISJA KANONICZNA I MANDAT DO NAUCZANIA DYSCYPLIN TEOLOGICZNYCH W KATOLICKICH SZKOŁACH WYŻSZYCH

Misja kanoniczna i mandat do nauczania są dwoma różnymi wymogami, które prawo kanoniczne stawia nauczycielom akademickim przedmiotów teologicznych do podjęcia i wykonywania ich profesji w katolickich szkołach wyższych (kościelne lub katolickie uniwersytety, akademie teologiczne, wydziały, instytuty).

Celem niniejszego artykułu jest wyjaśnienie tych dwóch wymogów prawnych, wokół których wciąż istnieją nieporozumienia. Kto z nauczycieli akademickich powinien się nimi legitymować? Jakim autorytetem przysługują uprawnienia w zakresie udzielania mandatu do nauczania i misji kanonicznej? Kiedy mandat dotyczący nauczania i misja kanoniczna ustają, ulegają zawieszeniu lub mogą być odwołane? Oto niektóre z pytań, jakie nasuwają się w związku z podjętym tematem rozważań.

1. Wyjaśnienie pojęć

Odpowiedź na powyższe pytania wymaga uprzedniego wyjaśnienia trzech kluczowych pojęć: dyscypliny teologicznej, mandatu dotyczącego nauczania i misji kanonicznej.

1.1. Dyscyplina teologiczna

KPK/1983 na określenie dyscyplin teologicznych używa wyrażenia „*disciplinae theologicae*”¹, „*scientiae sacrae*” (święte nauki)² oraz „*disciplinae ad fidem vel mores pertinentes*” (dyscypliny dotyczące wiary

¹ Por. kan. 812.

² Por. kan. 218; 229 §3; 248; 815.

lub obyczajów)³. Natomiast w konst. apost. Jana Pawła II o uniwersytetach i wydziałach kościelnych z dnia 15 IV 1979 r. (*Constitutio apostolica de studiorum Universitatibus et Facultatibus Ecclesiasticis «Sapientia christiana»*)⁴ równoważnikiem wyrażenia „disciplinae theologicae”⁵ jest zwrot odnoszący się do nauczania, którego przedmiotem są „res ad fidem vel mores pertinentes” (sprawy dotyczące wiary lub moralności)⁶. Wyrażenie „disciplinae theologicae” przywołuje również w uwadze pięćdziesiątej konstytucja o uniwersytetach katolickich z dnia 15 VIII 1990 r. (*Constitutio apostolica de universitatibus catholicis «Ex corde Ecclesiae»*)⁷.

Daremnie szukalibyśmy jednak w wymienionych wyżej ustawach kościelnych definicji dyscyplin teologicznych. Także komentatorzy kan. 812 KPK/1983 nie zdobyli się do tej pory na dokładniejsze ich określenie. Natomiast wielu z nich poprzestaje na przykładowym wyliczeniu niektórych dyscyplin teologicznych. Np. A.G. Urru wskazując na te dyscypliny wymienia *expressis verbis* tylko dogmatykę, teologię moralną i egzegezę biblijną⁸. Zdaniem E. Szafrrowskiego w kan. 812 KPK/1983 dyscypliny teologiczne są ujmowane szeroko, „a więc obejmują również prawo kanoniczne, historię Kościoła itp”⁹. Według J.A. Coriden należą do nich z całą pewnością: dogmatyka, teologia fundamentalna, historyczna, moralna i sakramentalna oraz prawdopodobnie historia Kościoła, studia liturgiczne, prawo kanoniczne i studium Pisma św.¹⁰

Względnej pewności co do tego, jakie dyscypliny należy zaliczyć do dyscyplin teologicznych dostarcza nam ustawowy katalog, podany w art. 51 konst. apost. Jana Pawła II *Sapientia christiana*. Katalog ten tworzą: studium Pisma św. (wstęp i egzegeza), teologia fundamentalna z uwzględnieniem zagadnień dotyczących ekumenizmu, religii niechrześcijańskich

³ Por. kan. 833.

⁴ AAS 71(1979), s. 269-500.

⁵ Sch, cz. II, art. 67 §2.

⁶ Sch, art. 26 §2.

⁷ Ec, cz. 2, art. 4, §3; AAS 71(1990), s. 1475-1509.

⁸ A.G. Urru, *La funzione di insegnare*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, s. 663.

⁹ E. Szafrrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. III, Warszawa 1986, s. 66.

¹⁰ J.A. Coriden, *Book III. The teaching office of the Church* (cc. 747-833), w: *The Code of Canon Law. Text and commentary*, New York 1985, s. 576.

i ateizmu, teologia dogmatyczna, teologia moralna i teologia duchowości, teologia pastoralna, liturgia, historia Kościoła, patrologia i archeologia (biblijna), prawo kanoniczne. Jednakże w tym samym art. 51 najwyższy prawodawca kościelny mówi również o *dyscyplinach specjalnych, wykładanych na różnych sekcjach w zależności od różnych specjalności*. Wynika z tego, że przytoczony katalog dyscyplin teologicznych nie stanowi wyczerpania zupełnego i może być traktowany wyłącznie jako katalog podstawowych dyscyplin teologicznych.

Chociaż ani prawodawca kościelny, ani też wymienieni komentatorzy nie podają żadnego kryterium, na podstawie którego dokonali zaszeregowania danej dyscypliny do nauk teologicznych – nie znaczy to, że takiego kryterium nie ma. Łatwo bowiem zauważyć, że niewyartykułowanym kryterium jest w tym wypadku metoda naukowa polegająca na wyjaśnianiu rezultatów badawczych w świetle Objawienia Bożego, nawet jeżeli jest tylko jedną z wielu metod badawczych stosowanych w danej nauce, jak np. w nauce prawa kanonicznego, gdzie występuje ona obok metody prawniczej. Zważywszy na to kryterium, można powiedzieć, że dyscypliny teologiczne są to nauki, które w swoich uzasadnieniach odwołują się do treści Objawienia Bożego (por. kan. 252).

1.2. Mandat do nauczania (mandatum)

Termin *mandatum* występuje w KPK/1983 trzydzieści dziewięć razy i jest terminem wieloznacznym. W liczbie mnogiej oznacza nakazy (zob. kan. 684 §5, 865 §2) lub polecenia (zob. kan. 364 n. 8, 730, 744 §2). W liczbie zaś pojedynczej może oznaczać upoważnienie, delegację czy pełnomocnictwo. *Mandatum* muszą się wykazać np. pełnomocnicy i adwokaci (zob. kan. 1484). Oznacza ono również czas trwania i zakres nominacji (zob. kan. 481). Jego posiadanie wymagane jest przez KPK/1983 do ważności (kan. 479, 1105, 1485, 1524 §3) lub godziwości (kan. 1013) niektórych aktów prawnych. *Mandatum* może dotyczyć sfery życia prywatnego lub publicznego. Jego przedmiotem mogą być uprawnienia przysługujące jednostce (kan. 229 §3), władza lub zadania o charakterze publicznym (kan. 479, 1013).

Gdy chodzi o wyrażenie *mandatum docendi*, należy zauważyć, że KPK/1983 używa go wyłącznie w odniesieniu do dyscyplin teologicznych

(kan. 229 §3; 812). W takim samym kontekście występuje ono w konst. Jana Pawła II o uniwersytetach katolickich *Ex corde Ecclesiae*¹¹. Niestety głębsze poznanie problematyki tego rodzaju mandatu napotyka na istotną trudność, którą stanowi brak ustawowej definicji. Niewiele także można wywnioskować z obcojęzycznych przekładów tego wyrażenia: włoskiego *il mandato di insegnare*; francuskiego *le mandat d'enseigner*; angielskiego *mandate to teach*, ponieważ ich zasadnicze elementy współbrzmia fonetycznie z łacińskim terminem *mandatum*. Tymczasem w polskim przekładzie KPK/1983 treść *mandatum docendi* została oddana za pomocą wyrażenia *zlecenie nauczania*. Sugeruje ono, że prawodawcy kościelnemu chodzi w tym wypadku o kontrakt zlecenia, w którym zleceniodawcą jest kompetentny autorytet kościelny, jego przedmiotem — zobowiązanie się do nauczania danej dyscypliny teologicznej w interesie studentów, a wykonawcą, czyli mandatariuszem — nauczyciel akademicki. Takie rozumienie *mandatum docendi* w istocie odpowiada koncepcji zlecenia, która występowała w prawie rzymskim pod nazwą *mandatum aliena tantum gratia*.

W nauce prawa kanonicznego do tezy, że *mandatum docendi* oznacza zlecenie nauczania, przychyłają się: M. Kaiser¹², A.G. Urru¹³, E. Sztafrowski¹⁴, W. Góralski¹⁵ i T. Pawluk¹⁶. Autorzy ci poprzestają wszelako na powierzchownej interpretacji rzonego wyrażenia i nie uzasadniają, dlaczego optują za takim jego rozumieniem, mimo wieloznaczności terminu *mandatum* w prawie kanonicznym.

¹¹ Zob. Ec, art. 4 §3.

¹² M. Kaiser, *Die rechtliche Grundstellung der Christgläubigen*, w: *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, s. 189: „Unter Beachtung der erforderlichen Eignungsvoraussetzungen können Laien von der kirchlichen Autorität zur Lehre in theologischen Wissenschaften beauftragt werden”.

¹³ *Parte IV. La funzione di insegnare*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, t. II, Roma 1990, s. 663: „(...) i docenti hanno bisogno anche del *mandatum* dell' autorità ecclesiastica competente (can. 812), cioè l'incarico formale di insegnare teologia in quel determinato istituto di studi”.

¹⁴ Zob. *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. III, s. 66.

¹⁵ Zob. *Księga III. Nauczycielskie zadanie Kościoła*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III, Lublin 1986, s. 41.

¹⁶ Zob. *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 344.

Inaczej natomiast pojmują *mandatum docendi*: R. Pagé, J.A. Coriden i A. Montan.

Według R. Pagé mandat do nauczania jest swego rodzaju zaświadczeniem (*attestation*) autorytetu kościelnego odpowiedzialnego za posługę pasterską danego Kościoła partykularnego, że konkretny nauczyciel dyscypliny teologicznej na poziomie studiów wyższych pozostaje z nim i powierzona mu wspólnotą w jedności doktrynalnej. Natomiast w porządku dyscyplinarnym jest to środek prawny służący zaznaczeniu istnienia tej wspólnoty, który na płaszczyźnie kanonicznej zmienia charakter jego nauczania z prywatnego na publiczne¹⁷.

Z kolei J.A. Coriden upatruje w mandacie dotyczącym nauczania zwykłe uznanie (*recognition*), że dana osoba właściwie angażuje się w nauczaniu dyscyplin teologicznych. Jego zdaniem *mandatum docendi* nie jest ani upoważnieniem, ani też nominacją czy formalnym pełnomocnictwem. Ma charakter dyscyplinarny, a nie doktrynalny. Nie polega też na udzieleniu aprobaty nauczaniu i nie jest formalnym włączeniem nauczyciela akademickiego w nauczycielską misję (posługę) Kościoła¹⁸.

Opinia A. Montana w kwestii, jak należy pojmować mandat dotyczący nauczania, wyróżnia się dwuaspektowym ujęciem. Montan dostrzega w *mandatum docendi* akt administracyjny (dyscyplinarny) i akt publicznego zaświadczenia.

W aspekcie administracyjnym (dyscyplinarnym) mandat ten przedstawia się jego zdaniem jako akt, za pomocą którego kompetentny autorytet kościelny formalnie (pisemnie) powierza nauczycielowi akademickiemu zadanie (*incarico*) nauczania danej dyscypliny teologicznej. Mandat nie

¹⁷ R. Pagé, *La responsabilité des évêques dans l'enseignement*, „Ius Ecclesiae”, 5(1993) nr 2, s. 715: „Le mandat d'enseigner est comme une attestation par le responsable du soin pastoral d'une Église particulière que tel professeur d'une discipline théologique au plus haut niveau d'enseignement est en communion avec lui et avec la communauté qui lui est confiée. D'ordre disciplinaire — par opposition à doctrinal — ce moyen juridique de signifier la communion a pour effet, sur le plan canonique, de faire passer l'enseigner de l'ordre privé à l'ordre public”.

¹⁸ J.A. Coriden, *Book III. The teaching office of the Church* (cc. 747-833), w: *The Code of Canon Law: A text and Commentary*, s. 576: „The mandate is simply a recognition that the person is properly engaged in teaching the theological discipline. It is not an empowerment, an appointment, or a formal commission. It is disciplinary, not doctrinal. It does not grant approval of what is taught nor is it a formal association with the Church's mission or ministry of teaching”.

sprawia jednak tego, by nauczyciel akademicki nauczał w imieniu i w interesie autorytetu kościelnego.

Natomiast w aspekcie publicznego zaświadczenia, mandat ów potwierdza, że autorytet kościelny, biorąc pod uwagę nauczanie nauczyciela akademickiego, upewnił się o jego zdatości do nauczania danej dyscypliny teologicznej i trwaniu we wspólnocie z Kościołem. Z punktu widzenia zaś dobra wspólnego i bezpieczeństwa zarówno doktryny, jak i grona pedagogicznego, studentów i każdego wiernego w Kościele, upewnia, że mandatariusz będzie wykładać daną dyscyplinę teologiczną zgodnie z nauczaniem Magisterium Kościoła.

Przedstawione wyżej poglądy poszczególnych kanonistów, mimo swoich licznych pozytywów, budzą szereg zastrzeżeń. Przede wszystkim sędzę, że koncepcja *mandatum docendi* upatrująca w nim zlecenie nauczania dyscyplin teologicznych nie wytrzymuje krytyki z tego prostego powodu, że kompetentny autorytet kościelny (np. biskup diecezjalny) musiałby być jako zlecniodawca (*mandans*) organem nawiązującym stosunek pracy z danym nauczycielem akademickim, czemu zaprzecza praktyka. Ponadto nadanie *mandatum docendi* takiego znaczenia zawęzałoby pojęcie stosunku pracy do umowy-zlecenia, co byłoby sprzeczne chociażby z możliwością mianowania nauczyciela akademickiego, o którym wzmiankuje kan. 810. Koncepcja *mandatum docendi* jako zlecenia nauczania dałaby się moim zdaniem utrzymać tylko przy pewnego rodzaju *mandatum qualificatum*, które polegałoby na daniu pracodawcy zlecenia, by udzielił danemu nauczycielowi akademickiemu kredytu zaufania co do tego, że wykonywane przez niego nauczanie dyscypliny teologicznej będzie odbywać się wedle zasad dobrej wiary i zgodnie ze wskazaniem udzielonymi mu przez mandansa. Takiej koncepcji nie dopuszczają jednak sformułowania kan. 229 §3 i 812, w świetle których podmiotem biernym *mandatum docendi* jest nauczyciel akademicki (wierny świecki lub duchowny), a nie pracodawca.

Mija się z prawdą również dychotomiczne ujęcie *mandatum docendi*, według którego mandat dotyczący nauczania oznacza z jednej strony akt administracyjny polegający na powierzeniu zadania nauczania dyscyplin teologicznych, a z drugiej strony — poświadczeniu kompetencji i *communio* z Kościołem. Ujęcie to zawiera dwa błędy: 1) utożsamia *mandatum docendi* z niezależną prowizją kanoniczną (nominacją), która w myśl kan. 810 §1 należy do organu określonego w statutach danej jednostki studiów wyż-

szych, np. uniwersytetu katolickiego; 2) nie traktuje poświadczenia odnośnie do kwalifikacji profesjonalnych i *communio* z Kościołem jako aktu administracyjnego.

Zaproponowana przez R. Pagé koncepcja *mandatum docendi* jako zaświadczenia (attestation) kłóci się wyraźnie z podstawową regułą interpretacyjną, podaną przez prawodawcę w kan. 17, że „ustawy kościelne należy rozumieć według własnego znaczenia słów, rozważanego w tekście i kontekście”. Oprócz tego Pagé mylnie sądzi, że uzyskanie *mandatum docendi* powoduje na płaszczyźnie kanonicznej przekwalifikowanie nauczania wykładowcy dyscyplin teologicznych z prywatnego na publiczne, ponieważ każde programowe nauczanie w jakiegokolwiek szkole ze swojej natury jest publiczne, nawet jeżeli szkoła nosi nazwę prywatnej lub należy do grupy szkół niepaństwowych. Poza tym nie ma także i nie może być mowy o nauczaniu jakichś „prywatnych prawd katolickich”.

J.A. Coriden, podobnie jak R. Pagé, odchodzi w swojej koncepcji *mandatum docendi* od językowej interpretacji. Dlatego też ogłoszona przez niego koncepcja rzeczowego *mandatum* jako aktu uznania ze strony kompetentnego autorytetu kościelnego, że dana osoba jest właściwie zaangażowana w nauczanie, choć bliska prawdy, musi być odrzucona.

Przeprowadzona krytyczna analiza poglądów wymienionych kanonistów pozwala zauważyć, że wszyscy oni, z wyjątkiem J.A. Coridena, opowiedzieli się za przedmiotową koncepcją *mandatum docendi*. Z tego też powodu trudno im było wydobyć właściwe znaczenie analizowanego wyrażenia. Zrozumiałe są również ich błędy i odstępstwa od interpretacji językowej.

Na konieczność łączenia *mandatum* z osobą nauczyciela akademickiego, a nie z czynnością nauczania wskazuje pominięcie jego przymiotnika słownego *docendi* w sformułowaniu kan. 644 KKKW: „Ci, którzy nauczają w katolickich uniwersytetach dyscyplin odnoszących się do wiary i obyczajów, powinni być wyposażeni w *mandatum* autorytetu kościelnego” (qui disciplinas ad fidem et mores spectantes docent in catholicis studiorum universitatibus, muniti esse debent mandato auctoritatis ecclesiasticae). W świetle takiego sformułowania staje się oczywiste to, że *mandatum* nie może oznaczać bezpośredniego zlecenia, nakazu lub powierzenia nauczania dyscyplin teologicznych. Powinno ono natomiast być swoistym posagiem, ofiarowanym przez kompetentny autorytet kościelny, który nauczyciel rzeczonych dyscyplin musi koniecznie wnieść do społeczności uniwersy-

teckiej. Z tego też powodu, ze wszystkich możliwych znaczeń terminu *mandatum* rolę tę może spełnić wyłącznie użycie tego terminu w znaczeniu *polecenie* (poparcie, rekomendacja)¹⁹.

Wobec powyższego przez mandat dotyczący nauczania należy rozumieć akt administracyjny, za pośrednictwem którego kompetentny autorytet kościelny poleca osobę nauczyciela akademickiego danej dyscypliny teologicznej określonego pracodawcy, zważywszy na jego przygotowanie profesjonalne (naukowe i pedagogiczne), prawość życia oraz posłuszeństwo doktrynalne i subordynację hierarchii kościelnej. Jest to więc swego rodzaju rekomendacja ze strony Kościoła partykularnego, wyrażana przez kompetentny autorytet kościelny.

Taka koncepcja *mandatum docendi* całkowicie zgadza się z opisowym określeniem, podanym przez Jana Pawła II w konst. apost. *Ex corde Ecclesiae* „w szczególności teolodzy katolicy świadomi, że uzyskali polecenie (rekomendację) Kościoła” (*in primis theologi catholici, conscii se Ecclesiae persequi mandatum*), kanonicznymi regulami interpretacyjnymi oraz wymogami pasterskiej troski biskupów w dziedzinie katolickiego nauczania²⁰.

1.3. Misja kanoniczna (*missio canonica*)

Wyrażenie *misja kanoniczna* (*missio canonica*) w języku prawa kanonicznego ma ścisły związek z wykonywaniem określonych zadań kościelnych. KPK/1917 wymagał jej posiadania do wykonywania posługi słowa Bożego. Kategoryczne postanowienie w tym przypadku zawierał kan. 1328: *Nikomui, kto otrzymał specjalne upoważnienie lub objął urząd, nie wolno wykonywać posługi głoszenia (słowa Bożego) bez misji otrzymanej od właściwego przełożonego, do którego należy według świętych kanonów zadanie głoszenia.*

Konieczność posiadania *missio canonica docendi* do wykonywania zadania nauczania w uniwersytetach i na fakultetach kościelnych²¹ wprowadziła

¹⁹ Takie znaczenie *mandatum* wywodzi się z funkcji czasownika *mando*, *-are*, *-avi*, *-atum*, występującej między innymi w liście Cyncerona (Epist. 3, 4, 1): *te L. Clodio mandasse, quae illum mecum loqui velles*. Zob. *Słownik tacińsko-polski*, red. M. Plezia, t. III, Warszawa 1969, s. 433.

²⁰ Por. kan. 810 §2.

²¹ Sch, art. 2 definiuje je następująco: „ W konstytucji tej, przez uniwersytety

konst. apost. O uniwersytetach i fakultetach studiów kościelnych *Deus scientiarum Dominus* z dnia 24 V 1931 r²². Wymogiem tym objęci zostali wszyscy nauczyciele akademicy, w tym również ci, którzy nauczali *dyscyplin świętych lub z nimi związanych*, czyli dyscyplin teologicznych lub odnoszących się do nich, poczynając od wykładowców legitymujących się stopniem naukowym licencjatu (zob. DsD, art. 1, 10 i 21).

Art. 27 §1 konst. apost. Jan Pawła II o uniwersytetach i fakultetach kościelnych *Sapientia christiana*²³ związał obowiązek prawny posiadania *missio canonica docendi* tylko z tymi, „którzy wykładają dyscypliny odnoszące się do wiary lub obyczajów²⁴. W konsekwencji, zgodnie z regułą prawa *ius posterius derogat priori*, z chwilą wejścia w życie konst. *Sapientia christiana* uległ derogacji przepis konst. *Deus scientiarum Dominus*, według którego misją kanoniczną musieli legitymować się także nauczyciele akademicy dyscyplin związanych z naukami świętymi, czyli teologicznymi.

Powstaje pytanie, co oznacza termin *missio* w przytoczonych wyżej tekstach prawnych?

Etymologicznie termin ten wywodzi się od czasownika *mittere*, *misi*, *missum* (wyrzucić, wypuścić, umieszczać gdzieś, kłaść, puścić kogoś (coś), posyłać dokądś, kierować dokądś)²⁵. W kontekście zadania nauczania misja kanoniczna przedstawia się zatem jako posłanie lub skierowanie do nauczania.

Próba rzeczowego wyjaśnienia tego czym w istocie jest misja kanoniczna trafia od razu na trudność w postaci braku ustawowej definicji. Pewną pomoc w wyjaśnieniu istoty *misji kanonicznej (missio canonica)* niosą jednak dokumenty Soboru Watykańskiego II, a mianowicie konst. dogmat.

i wydziały kościoła rozumie się te, które erygowane kanonicznie lub zatwierdzone przez Stolicę Apostolską, uprawiają i przekazują świętą doktrynę oraz nauki z nią związane, z prawem nadawania stopni akademickich powagą Stolicy Apostolskiej”.

²² AAS 23(1931), s. 241-262.

²³ AAS 71(1979), s. 469-500.

²⁴ Sch, art. 27 §1: „Missionem canonicam a Magno Cancellario, vel ab eius delegato, accipere debent, professione fidei peracta, qui disciplinas ad fidem vel mores spectantes docent; non enim propria auctoritate docent, sed vi missionis ab Ecclesia acceptae”.

²⁵ Zob. *Słownik łacińsko-polski*, red. M. Plezia, t. III, s. 512.

o Kościele *Lumen gentium* i dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*.

W pierwszym z tych dokumentów Sobór mówi o misji kanonicznej dla biskupów. Stwierdza, że misja ta może być udzielana biskupom na mocy prawowitych zwyczajów, o ile ich nie odwołał najwyższy i powszechny autorytet Kościoła, na mocy praw przez ten autorytet ogłoszonych albo też bezpośrednio przez następcę św. Piotra. Jeżeli natomiast papież wzbrania się lub odmawia przyjęcia do wspólnoty (*communio*), biskupi nie mogą być powoływani na urząd²⁶.

Drugi dokument dotyczy misji kanonicznej udzielanej prezbiterom. Sobór zaznacza, że uczestnictwo kapłanów w posłudze biskupiej zostaje udzielone prezbiterom przez sakrament święceń kapłańskich i misję kanoniczną²⁷.

W świetle tych dokumentów misja kanoniczna oznacza środek prawny, za pomocą którego dokonuje się aktualizacja zadań wynikających z przyjętych święceń biskupich lub kapłańskich, czyli kanoniczne określenie polegające na przydzieleniu wyświęconym prezbiterom lub biskupom, którzy pozostają we wspólnocie z Biskupem Rzymu i wiernymi, szczególnego zadania w Kościele lub na wyznaczeniu podwładnych, zgodnie z normami zatwierdzonymi przez najwyższy autorytet kościelny.

Gdy chodzi o misję kanoniczną do nauczania, należy wziąć pod uwagę przede wszystkim jej określenie podane przez Kongregację Nauki Wiary w deklaracji *Christi Ecclesia* z 15 XII 1979 r. Czytamy tam, że misja kanoniczna do nauczania „jest świadectwem wzajemnej wierności: wierności kompetentnego autorytetu kościelnego wobec teologa, który — prowadząc poszukiwania i nauczając — pokazuje, że jest teologiem katolickim; oraz wierności samego teologa względem Kościoła i jego integralnej nauki, z którego mandatu wykonuje swoją misję”²⁸.

W nauce prawa kanonicznego próby definicji misji kanonicznej do nauczania podjęli się: J. Brys, G. Casoria, M. Sanchez Vega i A.G. Urru.

²⁶ KK 24.

²⁷ PO 7.

²⁸ AAS 72(1980), s. 90-91: „Haec missio canonica etenim mutuae fiducia est testimonium: fiduciae nempe competentis auctoritatis Ecclesiae erga theologum qui proprio in munere investigandi atque docendi tamquam theologum catholicum sese gerit, necnon fiduciae ipsius theologi erga Ecclesiam eiusque integram doctrinam, cuius mandato operam suam absolvit”.

Zdaniem J. Brysa misję kanoniczną do nauczania można określić jako „powierzenie nauczania z urzędu i jakby na sposób publiczny religii katolickiej, dokonane przez autorytet kościelny”²⁹.

Według G. Casorii misja kanoniczna jest upoważnieniem danym przez hierarchię niższym szafarzom do przepowiadania i wykonywania nauczania katolickiego³⁰.

M. Sanchez Vega uważa, że misja kanoniczna oznacza oficjalne zlecenie do wykonywania władzy nauczania, wydane przez Wielkiego Kanclerza uniwersytetu lub jego delegata³¹.

Według A.G. Urru misja kanoniczna jest upoważnieniem danym przez autorytet kościelny kompetentny w dziedzinie nauczania³².

Wszystkie z przytoczonych definicji misji kanonicznej do nauczania mniej lub bardziej dotyczą jej istoty. Nie można się jednak zgodzić z M. Sanchezem Vega, że misja kanoniczna do nauczania daje udział we władzy nauczania. Po pierwsze dlatego, że orzeczenia w sprawach wiary nie są aktami jakiejś odrębnej władzy, lecz władzy sądowej w dziedzinie nauczania. Po drugie zaś, nauczyciel akademicki, o ile nie jest biskupem, nie partycypuje we władzy Magisterium Kościoła, lecz jemu podlega. Przytoczone definicje nie uwzględniają również celu norm prawnych nakazujących posiadanie misji kanonicznej i jej zakresu oraz zasady wykładni językowej.

Zważywszy na powyższe rozważania i uwagi krytyczne, można powiedzieć, że: misja kanoniczna do nauczania jest to poparte autorytetem Stolicy Apostolskiej polecenie (skierowanie) do wykonywania nauczania dyscyplin dotyczących wiary i obyczajów w danym uniwersytecie lub fakultecie kościelnym wydane nauczycielowi akademickiemu przez jego Wielkiego Kanclerza. Inaczej mówiąc, jest to określenie zadania nauczania dyscypliny

²⁹ J. Brys, *Iuris canonici compendium*, t. II, Bruges 1949, n. 793.

³⁰ Zob. *Missione canonica*, w: *Enciclopedia Cattolica*, t. VII, Città del Vaticano 1952, col. 1109-1110.

³¹ M. Sanchez Vega, *El Estatuto juridico del profesor de universidad ecclesiastica y la constitution apostolica „Sapientia christiana”*, „Apollinaris” 53(1980) fasc. 1-2, s. 28.

³² A.G. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa*, Roma 1988, s. 108: „La missione canonica (...) indica l'autorizzazione data dall'auctorità ecclesiastica competente di insegnare”.

dotyczącej wiary lub obyczajów, którą nauczyciel akademicki ma uprawiać i przekazywać na rzecz społeczności akademickiej w uniwersytecie lub na fakultecie kościelnym, dokonane za pomocą aktu administracyjnego Wielkiego Kanclerza.

KPK/1983 nie wspomina ani słowem o konieczności posiadania misji kanonicznej przez nauczycieli akademickich nauczających dyscyplin teologicznych. Mówi natomiast o konieczności otrzymania przez nich mandatu od kompetentnego autorytetu kościelnego. Fakt ten nasuwa pytanie: Czy KPK/1983 zniósł wymóg posiadania misji kanonicznej w dziedzinie katolickiego nauczania i zastąpił go wymogiem posiadania mandatu?

W odpowiedzi na powyższe pytanie należy stwierdzić, że KPK/1983 nie reguluje całości problematyki dotyczącej katolickich uczelni wyższych. Dlatego z samego braku wyrażenia *missio canonica* w kanonach odnoszących się do nauczycieli akademickich nie można wnioskować o jej zniesieniu. Tego zaś, że wymóg posiadania misji kanonicznej nadal obowiązuje nauczycieli akademickich nauczających dyscyplin odnoszących się do wiary lub obyczajów w uniwersytetach lub na fakultetach kościelnych, dowodzi: 1) wyjaśnienie Papieskiej Komisji do Spraw Rewizji KPK/1917 w sprawie zastąpienia w kan.812 wyrażenia *missio canonica* terminem *mandatum*; 2) stosunek KPK/1983 do ustaw specjalnych.

1) Schemat KPK z roku 1980 przewidywał wprowadzenie wymogu posiadania misji kanonicznej przez nauczycieli akademickich dyscyplin teologicznych we wszystkich katolickich uczelniach wyższych. Na skutek krytyki ze strony kanonistów amerykańskich i kanadyjskich Papieska Komisja do Spraw Rewizji KPK/1917 zrezygnowała z tego wymogu na rzecz mandatu³³. Uznano, że w przypadku uczelni wyższych, które nie nadają stopni kanonicznych, rolę prewencyjną w dziedzinie nauczania katolickiego może spełnić wspomniany mandat. Wprowadzając w związku z tym zmianę do projektu kan.812 Komisja zaznaczyła, że termin *mandatum* nie jest ekwiwalentny względem wyrażenia *missio canonica*³⁴. Tym samym wyjaśnione zostało, że mandat jest formą prewencji przed nadużyciami w dziedzinie katolickiego nauczania dyscyplin teologicznych

³³ Por. P. De Pooter, *L'université catholique: au service de l'Église et de la société*, IE 4(1992), s.70.

³⁴ Zob. „Communications” 15(1983), s. 104-105.

we wszystkich katolickich uczelniach wyższych, niezależną od wymogu posiadania misji kanonicznej, który obowiązuje w uniwersytetach i na wydziałach kościelnych.

2) Zniesieniu wymogu misji kanonicznej przeczy także stosunek KPK/1983 do ustaw specjalnych, wyrażony w kan.6 i 20. Przede wszystkim, kan.6 nie wymienia ustaw specjalnych wśród zniesionych ustaw kościelnych. Natomiast kan. 20 podaje zasadę, że: „ustawa powszechna nie zmienia prawa partykularnego lub specjalnego, chyba że co innego jest w prawie wyraźnie zastrzeżone”. Skoro zaś konst. apost. *Sapientia christiana*, regulująca całościowo sprawy uniwersytetów i wydziałów kościelnych, jest bez wątpienia specjalną ustawą kościelną, a KPK/1983 nie czyni względem niej żadnego zastrzeżenia - oznacza to, że zawarte w niej przepisy dotyczące misji kanonicznej nadal obowiązują.

Na dowód prawdziwości powyższego wniosku można przytoczyć Instrukcję Kongregacji Nauki Wiary *O powołaniu teologa w Kościele «Donum veritatis»* z dnia 24 maja 1990 r. Instrukcja ta mówi wyraźnie o funkcjonowaniu w dziedzinie dyscypliny kościelnej instytucji misji kanonicznej i mandatu: *Urząd Nauczycielski otrzymał w Kościele Boski mandat, mocą którego ma przekazywać naukę Ewangelii, czuwać nad jej integralnością i w ten sposób ochraniać wiarę Ludu Bożego. Wypełniając to zadanie, musi niekiedy podejmować trudne decyzje, takie jak na przykład cofnięcie misji kanonicznej czy mandatu nauczania*³⁵.

2. Kompetencja i warunki prawne do udzielenia misji kanonicznej

Art. 27 §1 konst. apost. *Sapientia christiana* postanawia, że ci, „którzy wykładają dyscypliny odnoszące się do wiary i obyczajów, powinni otrzymać misję kanoniczną od Wielkiego Kanclerza lub jego delegata”.

Z przytoczonego fragmentu art. 27 §1 wynika, że autorytetem kompetentnym do udzielenia misji kanonicznej jest Wielki Kanclerz. Według art. 13 §1 tejże konstytucji apost., z mocy samego prawa urząd ten pełni reprezentujący Stolicę Apostolską prałat ordynariusz, czyli duchowny świecki lub zakonny, który ma zwyczajną władzę rządzenia w zakresie

³⁵ Congregatio de Doctrina Fidei, *Instructio «Donum veritatis» de ecclesiali theologi vocatione* z 24 V 1990 r.; AAS 82(1990), s. 1550-1570.

zewnątrznym³⁶. Oznacza to, że urząd Wielkiego Kanclerza uniwersytetu lub fakultetu kościelnego nie jest prawnie związany z urzędem ordynariusza miejsca, na terenie którego dana wyższa uczelnia kościelna prowadzi swoją działalność naukowo-dydaktyczną³⁷.

Art. 27 §1 konstytucji *Sapientia christiana* postanawia również, że oprócz Wielkiego Kanclerza misji kanonicznej do nauczania dyscyplin dotyczących wiary i obyczajów może udzielić jego delegat, przy czym nie wskazuje, by chodziło tylko o delegację do konkretnego przypadku *ad actum*. Należy więc wnioskować, że delegacja Wielkiego Kanclerza może mieć charakter generalny, czyli do wszystkich przypadków. Należy wszakże pamiętać o tym, że tak w jednym, jak i w drugim przypadku Wielki Kanclerz może udzielić rzeczony delegacji wyłącznie duchownym, ponieważ tylko oni są zdolni z racji przyjętych święceń do samodzielnego wykonywania kościelnej władzy rządzenia³⁸.

Udzielenie misji kanonicznej jest decyzją, która angażuje nie tylko osobisty autorytet Wielkiego Kanclerza, lecz również Stolicy Apostolskiej, ponieważ pełni on rolę jej reprezentanta wobec uniwersytetu lub fakultetu kościelnego. Dlatego na Wielkim Kanclerzu lub jego delegacie spoczywa obowiązek dokładnego ustalenia, czy proszący o udzielenie mu misji kanonicznej spełnia wszystkie wymogi prawa kanonicznego, by mógł należeć do grona nauczycieli akademickich.

Konst. apost. *Deus scientiarum Dominus* (art. 21) wymagała od każdego kandydata na nauczyciela akademickiego w uniwersytecie lub na fakultecie kościelnym:

- 1) zasobu wiedzy, dobrych obyczajów i roztropności;

³⁶ Kan. 110 KPK/1917: „(...) nomine Praelati in iure dicuntur clerici sive saeculares sive religiosi qui iurisdictionem ordinariam in foro externo obtinent”.

³⁷ Powyższe wnioski potwierdza art. 10 *Ordinationes ad constitutionem apostolicam* «*Sapientia christiana*» rite exsequendam (AAS 71(1979), s. 505) i praktyka stosowana w papieskich uczelniach wyższych w Rzymie, gdzie urząd Wielkiego Kanclerza pełnią kardynałowie (np. Wielkim Kanclerzem Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego jest aktualnie kard. Pio Laghi), biskupi (np. Wielkim Kanclerzem Papieskiego Ateneum Świętego Krzyża jest Rodrigues Javier Echevarria, bp tytularny Cilibii, prałat *Opus Dei*) oraz przełożeni wyżsi zakonów albo zgromadzeń zakonnych (np. Wielkim Kanclerzem Papieskiego Uniwersytetu Św. Tomasza z Akwinu jest o. Timotey Radcliffe, mistrz zakonu dominikanów, a Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego, Juan Edmundo Vecchi, rektor większy Zgromadzenia Salezjańskiego Św. Jana Bosko).

³⁸ Zob. kan. 118 KPK/1917 i kan. 129 KPK/1983.

- 2) odpowiedniego doktoratu;
- 3) pewnych dokumentów, zwłaszcza książek i opublikowanych rozpraw, które dowodziłyby jego zdolności do nauczania;
- 4) złożenia wyznania wiary według formuły zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską;
- 5) *Nihil obstat* Stolicy Świętej.

Konstytucja zaś *Sapientia christiana* (art. 25 §1) wymaga od kandydata zarówno na nauczyciela akademickiego stałego, jak i niestałego, czyli zatrudnianego na czas określony³⁹, aby:

- 1) odznaczał się zasobem wiedzy, świadectwem życia i poczuciem odpowiedzialności;
- 2) posiadał odpowiedni doktorat lub tytuł równorzędny albo też wyjątkowe zasługi naukowe;
- 3) udowodnił swoją zdolność do badań naukowych odpowiednimi dokumentami, a zwłaszcza publikacją nakazanych prawem rozpraw naukowych;
- 4) wykazał pedagogiczne uzdolnienia do nauczania.

Ponadto konst. *Sapientia christiana* nakazuje przy doborze nauczycieli akademickich respektować w sposób odpowiedni wymogi naukowe stawiane kandydatom, obowiązujące w praktyce uniwersytetów danego regionu (art. 25 §3) oraz złożenie wyznania wiary przez tych, którzy wykładają dyscypliny odnoszące się do wiary i obyczajów (art. 27 §1).

Z porównania katalogu wymogów stawianych kandydatowi na nauczyciela akademickiego uniwersytetu lub wydziału kościelnego, podanego w konst. *Deus scientiarum Dominus*, z tym, który odnajdujemy w konst. *Sapientia christiana*, wynika, że zostało zniesione *nihil obstat* Stolicy Apostolskiej dotyczące proponowanej nominacji, a wymóg wyznania wiary spoczął wyłącznie na kandydatach do objęcia zadania nauczyciela dyscypliny odnoszącej się do wiary i obyczajów (art. 27 §1).

Gdy Wielki Kanclerz lub jego delegat upewni się, że zostały spełnione wszystkie wymogi przewidziane prawem do powierzenia danemu kandydatowi zadania nauczania dyscypliny odnoszącej się do wiary i obyczajów, powinien wydać akt administracyjny, udzielający mu misji kanonicznej do jej nauczania.

³⁹ Sch, art. 25 §2.

Zgodnie z wymogami obowiązującego prawa powszechnego, akt ten powinien być wydany na piśmie (kan. 37 KPK/1983) i doręczony jego adresatowi, którym jest zainteresowany nauczyciel akademicki, nawet jeżeli w jego imieniu prośba o udzielenie misji kanonicznej do nauczania została przedłożona Wielkiemu Kanclerzowi przez pełnomocnika, np. rektora uniwersytetu lub fakultetu kościelnego.

3. Kompetencja i warunki prawne do udzielenia mandatu do nauczania dyscyplin teologicznych

Kan. 812 KPK/1983 wprowadzając obowiązek uzyskania mandatu do nauczania w stosunku do wszystkich wykładowców, którzy chcą nauczać dyscyplin teologicznych w jakimkolwiek instytucie studiów wyższych, katolickich lub kościelnych (kan. 818 KPK/1983), informuje, że udziela go kompetentny autorytet kościelny (*auctoritatis ecclesiae competentis mandatum habeant oportet*). Powstaje pytanie, kogo konkretnie oznacza użyte w tym kanonie wyrażenie „kompetentny autorytet kościelny”?

Zarówno kontekst kan. 812 (zamieszczenie go pośród przepisów dotyczących uniwersytetów katolickich i innych katolickich instytucji wyższych studiów), jak i prewencyjny cel jego normy wskazują, że właściwym autorytetem do udzielenia mandatu nauczania dyscyplin teologicznych jest podmiot zwyczajnej władzy rządzenia w zakresie katolickiego nauczania. Dokładniej mówiąc, rola ta zgodnie z postanowieniami kan. 806 §1 i 810 §2 przypada w udziale miejscowemu biskupowi diecezjalnemu. Do jego kompetencji należy bowiem obowiązek i prawo czuwania nad tym, by we wszystkich katolickich uczelniach, które znajdują się na terenie powierzonej mu diecezji, były przestrzegane zasady doktryny katolickiej, nawet jeżeli dany instytucie został założony lub jest kierowany przez osoby świeckie lub członków instytucji życia konsekrowanego.

Na biskupa diecezjalnego jako na podmiot kompetentny do udzielenia mandatu do nauczania dyscyplin teologicznych wskazuje również art. 5 §2 konst. apost. *Ex corde Ecclesiae*. Mówi on, że: „obowiązkiem każdego biskupa jest przyczynianie się do właściwego funkcjonowania uniwersytetów katolickich działających na terenie jego diecezji; biskup ma też prawo

i obowiązek czuwania nad zachowaniem i umacnianiem ich charakteru katolickiego”.

W myśl zasady *potest quis per alium, quod potest facere per seipsum*, biskup diecezjalny może zlecić udzielenie mandatu do nauczania dyscyplin teologicznych swojemu wikariuszowi generalnemu lub biskupiemu albo delegować to uprawnienie jakiemuś duchownemu.

Biskup diecezjalny lub jego delegat, przed udzieleniem mandatu, o który zwraca się zainteresowany nauczyciel akademicki, osobiście lub za pośrednictwem władz uczelni, zanim wyda akt administracyjny w tej sprawie, powinien zbadać, czy jego adresat spełnia wymogi przewidziane prawem kanonicznym. Dokonanie tej czynności nakazane przepisem kan. 229 §3 KPK/1983 (*servatis praescriptis quoad ad idoneitatem requisitam statutis, habiles sunt ad mandatum docendi scientias sacras (...) recipiendum*) obejmuje ustalenie, czy dany nauczyciel:

- 1) ma odpowiednie kwalifikacje naukowe i pedagogiczne;
- 2) odznacza się nieskazitelnością doktryny i dobrymi obyczajami (kan. 810 §1 KPK/1983);
- 3) złożył wyznanie wiary według formuły ustalonej przez Stolicę Apostolską (kan. 833 KPK/1983).

Biskup diecezjalny powinien ponadto przed udzieleniem mandatu do nauczania dokładnie zapoznać się z wymogami prawa pracy swojego kraju, jakie stawia ono nauczycielom akademickim. Jego przepisy z racji kanonizacji stanowią bowiem w myśl kan. 1290 KPK/1983 element partykularnego prawa kanonicznego. Na przykład, według art. 79 Ustawy o szkolnictwie wyższym z 12 IX 1990 r. (Dz.U. Nr 65, poz. 385) biskup diecezjalny nie może udzielić mandatu osobie, która została ukarana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo z niskich pobudek, ponieważ taka osoba nie może być zatrudniona w uczelni wyższej.

Akt administracyjny, na mocy którego zainteresowanemu nauczycielowi zostaje udzielony mandat do nauczania określonej dyscypliny teologicznej, powinien być udzielony na piśmie (kan. 37 KPK/1983).

Udzielenie mandatu do nauczania dyscyplin teologicznych niesie z sobą także pewne problemy o charakterze koordynacyjnym. Uzgodnienia przez Konferencję Episkopatu wymaga np. problem różnych kryteriów stosowanych przez poszczególnych biskupów diecezjalnych przy wystawianiu oceny, czy dany nauczyciel czyni zadość wymogom stawianym mu przez

prawo kanoniczne. Jasnego rozwiązania wymaga również podniesiony przez P. De Pootera problem, czy nauczyciel akademicki dyscyplin teologicznych chcący pracować dodatkowo w innych uniwersytetach katolickich, położonych w różnych diecezjach, jest obowiązany uzyskać przy każdym nowym angażu mandat do ich nauczania od miejscowego biskupa diecezjalnego?⁴⁰

4. Ustanie, zawieszenie i odwołanie misji kanonicznej lub mandatu do nauczania dyscyplin teologicznych

Stosownie do okoliczności prawnych mandat do nauczania dyscyplin teologicznych lub misja kanoniczna mogą ustać, być zawieszony albo odwołane.

4.1. Ustanie misji kanonicznej lub mandatu

Kiedy ustaje misja kanoniczna? W odpowiedzi można stwierdzić, że zależy to od okoliczności losowych albo prawnych. Losowe ustanie misji kanonicznej ma miejsce w chwili śmierci jej posiadacza. Prawne natomiast ustanie misji kanonicznej następuje z chwilą rozwiązania stosunku pracy z danym nauczycielem akademickim. Rozwiązanie zaś tego stosunku może nastąpić z mocy samego prawa, np. przejścia na emeryturę lub być skutkiem woli wypowiedzenia pracy przez daną uczelnię albo nauczyciela akademickiego.

Mandat do nauczania dyscyplin teologicznych, który jest aktem administracyjnym zewnętrznym w stosunku do danej uczelni wyższej ustaje, podobnie jak misja kanoniczna, na skutek śmierci mandatariusza albo wraz z rozwiązaniem stosunku pracy z katolicką uczelnią wyższą, położoną w granicach terytorium diecezji biskupa, który go udzielił.

⁴⁰ Por. P. De Pooter, *L'université catholique: au service de l'Eglise et de la société*, s. 70.

4.2. Zawieszenie misji kanonicznej lub mandatu

Zawieszenie misji kanonicznej może mieć miejsce w sytuacji prowadzenia postępowania wyjaśniającego w sprawie o naruszenie przez nauczyciela akademickiego doktryny katolickiej lub prawości życia albo prowadzenia przeciwko niemu z tego tytułu postępowania dyscyplinarnego, gdy zachodzi niebezpieczeństwo szkody duchowej dla studentów i wiernych. Art. 22 §3 *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exsequendam* precyzuje odnośnie do misji kanonicznej, że Wielki Kanclerz działając z tych motywów ma obowiązek zawieszenia wykładowcy w jego prawach w przypadkach poważniejszych i nie cierpiących zwłoki, dopóki nie zakończy się normalny tryb postępowania⁴¹.

Na zasadzie analogii, z tych samych powodów, biskup diecezjalny może zawiesić swój mandat w stosunku do nauczyciela akademickiego, zatrudnionego w uniwersytecie położonym w granicach jego diecezji.

4.3. Odwołanie misji kanonicznej lub mandatu

Wielki Kanclerz na mocy art. 13 §1 konst, *Sapientia christiana* jest własnym ordynariuszem nauczyciela akademickiego, zatrudnionego w podległym mu uniwersytecie lub fakultecie kościelnym, w sprawach dotyczących uniwersytetu. Będąc ordynariuszem, wyposażonym w zwyczajną władzę wykonawczą, którą zgodnie z kan. 138 należy interpretować szeroko, może podejmować wszelkiego rodzaju akty administracyjne, których prawo kanoniczne wyraźnie mu nie zabrania. W związku z tym wolno mu podjąć także akty administracyjne względem nauczycieli akademickich, których jest przełożonym.

Odwołanie misji kanonicznej jest restrykcyjnym aktem administracyjnym, który ze swojej natury powoduje dla nauczyciela akademickiego ujemne skutki prawne w sferze stosunków pracy. Przede wszystkim akt ten uniemożliwia nauczycielowi akademickiemu dalsze wykonywanie nauczania w uniwersytecie lub na fakultecie kościelnym, z którym pozostaje on

⁴¹ Zob. Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exsequendam* z dnia 29 IV 1979 r.; AAS 71 (1979), s. 505.

w stosunku pracy. Co więcej, jeżeli statuty danego uniwersytetu lub fakultetu kościelnego przewidują rozwiązanie stosunku pracy na skutek odebrania misji kanonicznej, jest ono równoznaczne ze zwolnieniem dyscyplinarnym.

Nieubłaganą konsekwencją odwołania misji kanonicznej jest także dla nauczyciela infamia faktyczna, która może zniszczyć całą jego karierę.

Na odwołanie misji kanonicznej KPK/1983 zezwala tylko w jednym przypadku, a mianowicie, gdy nauczyciel utracił zdolność nauczania. Wynika to jasno z treści kan. 810 §1 KPK/1983: „Kompetentny autorytet, zgodnie z postanowieniami statutów, ma obowiązek zatroszczyć się o to, ażeby nauczycielami uniwersytetów katolickich mianować osoby, które obok odpowiednich kwalifikacji naukowych i pedagogicznych, odznaczają się również nieskazitelnością doktryny i dobrymi obyczajami. Gdy zaś braknie spełnienia tych wymogów, powinni być odwołani ze stanowiska, z zachowaniem sposobu postępowania określonego w statutach”. Użyte w tym kanonie wyrażenie „gdy zabraknie spełnienia tych wymogów” (*deficientibus his requisitis*) wskazuje, że odwołanie misji kanonicznej jest zasadne, gdy po stronie nauczyciela akademickiego występuje brak zdatności do nauczania.

Niezdatność do nauczania, będąca konieczną przesłanką do odwołania misji kanonicznej, może być spowodowana stanem zdrowia nauczyciela akademickiego, np. utratą słuchu, mowy, chorobą umysłową lub psychiczną.

Przyczyną niezdatności nauczyciela akademickiego do nauczania może być także jego zawinione postępowanie, którym gorszy studentów⁴².

Należy zauważyć, że dyskrecjonalność Wielkiego Kanclerza w ocenie stanu faktycznego i podejmowaniu decyzji w sprawie o odwołanie misji kanonicznej do nauczania nie jest absolutna. Granice tej dyskrecjonalności określają: KPK, konst. apost. *Sapientia christiana* i *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exsequendam* oraz statuty uniwersytetu lub fakultetu kościelnego, a także prawa nabyte przez

⁴² KKK, n. 2284: „Zgorszenie jest postawą lub zachowaniem, które prowadzi drugiego człowieka do popełnienia zła (...)”; n. 2285: „(...) Zgorszenie jest szczególnie ciężkie, gdy szerzą je ci, którzy z natury bądź z racji pełnionych funkcji, obowiązani są uczyć i wychowywać innych”.

nauczyciela akademickiego na mocy umowy o pracę (kan. 192) lub ze stosunku pracy powstałego na podstawie nominacji (kan. 1290).

Zgodnie z KPK/1983 Wielki Kanclerz na etapie podejmowania decyzji powinien uwzględnić, że:

- 1) wiernym przysługuje dochodzenie i obrona przysługujących im uprawnień w sposób określony prawem (kan. 221 §1);
- 2) nakazuje, że w sprawach o odwołanie ze stanowiska ma być przestrzegana procedura przewidziana w statutach (kan. 810 §1; 818).

Z kolei w art. 30 b) konst. *Sapientia christiana* Ojciec Święty Jan Paweł II wymaga, żeby w statutach, które ma stosować Wielki Kanclerz odnośnie do nauczycieli akademickich zostało określone, *z jakich powodów i według jakiej procedury mogą być zawieszani w pełnieniu zadań lub nawet ich pozbawieni, tak jednak, by w sposób należyty zabezpieczone zostały prawa tak wykładowcy, jak i wydziału lub uniwersytetu, a przede wszystkim jego studentów i wspólnoty kościelnej.*

Gdyby nawet statuty nie określały procedury odnośnie do zawieszenia lub odwołania wykładowcy, w szczególności z powodów dotyczących doktryny, to Wielki Kanclerz jest obowiązany stosować się do postanowienia art. 22 §2 *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exsequendam*, który mówi: „Należy starać się o to, by sprawa została najpierw załatwiona prywatnie pomiędzy rektorem lub prezesem lub dziekanem a danym wykładowcą. Jeżeli nie dojdzie do jej załatwienia, ma być ona w sposób właściwy omówiona przez kompetentną Radę lub Komisję tak jednak, by pierwsze zbadanie faktu dokonane zostało w ramach gremium Uniwersytetu lub Wydziału. Jeżeli to nie wystarczy, sprawa ma być przesłana do Wielkiego Kanclerza, który rozpatrzy ją wspólnie z ekspertami czy to z danego uniwersytetu lub wydziału, czy też z innymi, by znaleźć właściwe rozwiązanie. W każdym przypadku istnieje możliwość odwołania się do Stolicy Apostolskiej celem ostatecznego załatwienia sprawy, z tym że wykładowca musi mieć zawsze możliwość złożenia wyjaśnień i obrony”⁴³.

Z powyższego wynika, że zawsze niezdatność do nauczania – zawiniona, jak i niezawiniona – aby mogła być racjonalną przesłanką do odebrania misji kanonicznej, musi być udowodniona nauczycielowi akademickiemu

⁴³ Por. *Ordinationes*, art. 10, n. 5.

w postępowaniu wyjaśniającym lub dyscyplinarnym, zgodnie z regułą prawa *facta sunt probanda*⁴⁴.

Art. 22 §2 *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia christiana” rite exsequendam* wyraźnie mówi, że: „w każdym przypadku istnieje możliwość odwołania się do Stolicy Apostolskiej w celu ostatecznego załatwienia sprawy, z tym że wykładowca musi mieć zawsze możliwość złożenia wyjaśnień i obrony”. Art. zaś 22 §3 *Ordinationes* postanawia: „Jednak w przypadkach poważniejszych i nie cierpiących zwłoki, Wielki Kanclerz **czasowo zawiesi wykładowcę w jego prawach, dopóki nie zakończy się normalny tryb postępowania**”. Z tego jasno wynika, że Wielki Kanclerz **nie może odebrać misji kanonicznej nauczycielowi akademickiemu za czyny zasługujące na sankcję dyscyplinarną z pominięciem postępowania dyscyplinarnego z udziałem zainteresowanego nauczyciela akademickiego, w jego trakcie i na etapie postępowania odwoławczego**. Co więcej, ewentualną decyzję o odebraniu misji kanonicznej powinien podjąć po konsultacji ze Stolicą Apostolską.

Dekret o odebraniu misji kanonicznej do nauczania ma być wydany na piśmie, z podaniem przynajmniej ogólnej motywacji (kan. 51). Nauczycielowi akademickiemu, który czuje się pokrzywdzony takim dekretem, przysługuje prawo do wniesienia rekursu według trybu określonego w kan. 1732-1739 KPK.

Podsumowując uwagi na temat odwołania misji kanonicznej, należy dodać, że w przypadku odwołania mandatu do nauczania postępowanie biskupa diecezjalnego powinno być analogiczne do postępowania Wielkiego Kanclerza, czyli uwzględnić *mutatis mutandis* te same normy. Trzeba również zaznaczyć, że szerszą dyskrecjonalność w przypadku odwołania mandatu przewiduje kan. 644 KKKW⁴⁵.

⁴⁴ Por. I. Gramunt, *Autonomy and identity of catholic universities in the United States*, IE 4(1992), s. 488.

⁴⁵ Kan. 644 KKKW: „(...) eadem auctoritas hoc mandatum gravi de causa auferre potest praesertim si deficiunt idoneitas scientifica vel pedagogica, probitas vel doctrinae integritas”.